

АСИМ ПЕЦО
(Београд)

ИЗ НАШЕ АНТРОПОНИМИЈЕ

У раду се говори о именима типа *Муја*, *Бр̀ана*, о њиховом поријеклу и распрострањености. Основна мисао је да су таква имена по поријеклу везана за мостарски говор, за његове муслиманске говоре и за његове сиромашне представнике. Из тог говора ова су се имена могла ширити, али, још увијек, нису општа особина, не могу се употребљавати за свако лице.

Кључне ријечи: херцеговачки говори, говори централне Херцеговине, вокализам, консонантизам, двосложна имена, дугоузлазни акценат, краткосилазни акценат.

Антропонимија сваког језика, па и нашега, нуди обиље грађе за проучавање тога језика, како у области фонетике: вокализма, консонантизма, тако и у области морфологије и творбе ријечи. За ову прилику ја ћу узети само двосложна имена и то у говору Мостара. Узећу имена типа *Муја*, *Х̀аса*, *Бр̀ана*, *Ф̀а̀ша*, *Д̀ана*, а та имена се налазе на списку наших антропонима већ дуже времена, а до данас не налазимо за њих једно прихватљиво рјешење — ни када је у питању њихов постанак, а ни њихово теренско распрострање.

Имена типа *Муја*, *Х̀аса*, *Бр̀ана*, *Ф̀а̀ша*, *Д̀ана* имају такав облик, без обзира на њихов изворни облик, тј. мј. *Мус̀тафа* јавља се *Муја*, мј. *Бр̀анислав* јавља се *Бр̀ана*, умј. *Фат̀и́ма* јавља се *Ф̀а̀ша*... А таква имена прате све представнике мостарског говора. О мостарском говору ми имамо богату литературу¹.

¹ Matej Milas, Današnji mostarski dijalekat, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, књ. 153, Загреб 1903, стр. 47-97; Vladimir Ćorović, *Der Dialekt von Mostar*, ASIPhil., књ. XXIX, Беч 1907, стр. 497-510; Јован Вуковић, Карактеристичне особине мостарског говора, *Гласник Југословенског њроф. друштва*, књ. XVII, Београд 1937, стр. 89-99; Јован Радуловић, Акценатска отступања од Даничића у области новије Источне Херцеговине, затим отступања акцентуације мостарског говора од правописа А. Белића, *Гласник Српске академије наука*, књ. V, св. 2, Београд 1953, стр. 331-333; Фахра Матијашевић, Акценат у савременом мостарском говору у односу

Ова се особина, тј. краткосилазни акценат код двосложних имена на *-a* типа *Мљја*, *Бр̀ана*, *Ф̀а̀ша* биљежи код становника Мостара, а за старије Мостарце констатује се да су говорили икавски. Код Миласа о томе читамо: „Dijalekat je mostarski zapadni, ikavačko-štoka-vački, ali kako se baš tamo dijeli zapadni govor od južnoga, ima nekijeh osobitosti, što ih ima južni i zapadni govor, pa možemo reći, da je nekakav prijelaz od zapadnoga k južnome govoru. — Ovo, što kazah, ne tiče se glasa ě /ѣ/, jer su muslomani i katolici ikavci, s nešto primjese jekavačke, i to što se odskora među njih uvelo...

Za pravoslavne u Mostaru treba nešto napose reći. Po pričanju starijeh Mostaraca nije u starije doba u ovome gradu gotovo niko živio do samijeh muslomana, samo je gdje koji katolik s njima bio pomiješan; što je pravoslavniyeh bilo naseljeno, oni nijesu smjeli živjeti među muslomani-ма, već na strani, na Luci i Brankovcu, gdje ih je i sada najviše na okupu. Ono pravoslavniyeh, što ih je sada u Mostaru, najviše se naselilo od nedavno, i njihov je govor južni, jekavački ...

Po svemu ... može se držati, da mostarski govore najbolje muslomani, i da sam u ovom poslu najviše učio njihov govor“ (M. Milas, op. cit., стр. 46–47).

„Imena o kojima je ovdje riječ imju u vokativu oblik kao i u nominativu, i glase: *Àna*, *Ànda*, *Kàta*, *Màra* и др.“ (op. cit., стр. 65).

Владимир Ђоровић, иначе рођени Мостарац, у осврту на наведени Миласов рад о говору Мостара, констатује:

„Männliche Namen, die schnell ausgesprochen werden, in Zorn und mit einer Verachtung (oder wenn man sie von der Kindheit an behält), haben kurzen fallenden Akzent und bekommen einen Suffix *ka* oder *da*. Bei den Namen *Màrka* von *Màrko* und *Jòva* von *Jòvo* ist das nicht so auffallend, desto deutlicher bemert man das aber bei diesen: *Rìnda* von *Rísto*, *Svètko* von *Svètozar* (hypocorist. *Svéto*); *Stòjka* von *Stòjan*; *Vlàtka* oder *Vlàda* (hyp. *Vládo*)“ (op. cit., стр. 505).

Како видимо, и Милас и Ђоровић, констатују јављање ове особине у Мостару, без указивања на ту особину ван граница Мостара. А сигурно је да је она позната од раније у говору који је био под утицајем Мостара. Истина, Ђоровић јој налази објашњење у говору који је израз љутње, у говору кад се опонаша дјечији изговор, или у хипокористичном говору. Али ни ту се не даје могућност одредбе њиховог јављања, а ни поријекло ових имена није дато на задовољствен начин, није могуће објаснити свако име на начин како то стоји код Ђорови-

ћа. Остаје нам и даље као непознаница и обим ове промјене на терену, а и начин њеног јављања.

Најчешће се ова појава, јављање имена као *Муја*, *Брџана*, веже за говор Херцеговине. Тако у *Сјећањима* од Меше Селимовића читамо:

„Од те приповијетке, из 1945. године потписујем се као Меша Селимовић. Меша је хипокористикон од Мехмед, као Зуко од Зулфикар, Јаша од Јаков и сл.; тако су ме прозвале колеге Херцеговци за вријеме студија, и више ме нико није звао друкчије нити је знао ко је Мехмед“².

О овим именима ја сам посебно говорио у раду Мјесто централнохерцеговачког говора³. Ту читамо: „Имена типа *Сџлка*, *Хџса*, *Брџанка*, какав је акценат обичан у Мостару, задржавају тај акценат у свим падежима“⁴. Ово се наводи и у мојим *Izabranim djelima*, I–VI, књ. I⁴.

У раду *Akcentat sela Ortiješa*⁵ о овим именима читамо: „Milas је u mostarskom govoru konstatovao dvojstvo akcentata kod imena tipa: *Fata* i *Duda*. Та особина позната је i овоме говору, а i uопште mostarske котлине. Samo је važno istaći da oba akcenta može imati (tj. *Fáta* i *Fàta*) jedno lice. Тако pored: *Stána*, *Míla*, *Zúla*, *Hájra*, *Pétra*, *Jóka* imamo i: *Jòka*, *Stàna*, *Dàna* као мање обично, а *Bìba*, *Zìna*, *Nìra*, *Fìma* као обично“⁶.

Како видимо, ту се не даје територија на којој се јављају ова имена, а ту се не говори ни о поријеклу ове промјене.

Код М. Селимовића, а и у мојим радовима, говори се о овој особини као о особини херцеговачких говора. Сада, 2008. године, то се мишљење прецизира. Ово није особина свих херцеговачких говора нити је особина свих Мостараца. То је особина само одређених слојева мостарског говора, а може се везати за поједине личности Мостарске котлине. У говору Чапљине и Стоца такође се срећемо са таквим именима само код одређених личности.

Према томе, ово је особина мостарског говора која се из тога говора могла ширити. Њу су носили представници мостарског говора. Према мом сазнању, до 1990. године такву промјену ових имена има-

² Меша Селимовић, *Сјећања*, Издавачко предузеће „Слобода“, Београд; Издавачко предузеће „Отокар Кершовани“, Ријека, стр. 182, испод текста.

³ Асим Пецо, Мјесто централнохерцеговачког говора...“; *Јужнословенски филолог*, књ. XXV, Београд 1961–1962, стр. 295–325, као и у *Izabrana djela*, I, стр. 291–332.

⁴ *Izabrana djela*, I, стр. 329. Ту се ова имена вежу за говор Мостара и „njegove neposredne okoline“.

⁵ Асим Песо, *Akcentat sela Ortiješa, Građa naučnog društva BiH*, књ. X, Сарајево 1961, стр. 5–51, као и *Izabrana djela*, I, стр. 351–418.

⁶ Исто, стр. 389.

ли смо и у неким говорима чапљинског и столачког среза, такву промену имали смо код оних имена која су била у ближим везама са представницима мостарског говора.

А сада да покушам одговорити на питање: шта је условило појаву ових антропонима и са овим особинама?

Моје је мишљење да је до појаве ових антропонима дошло у говору Мостараца. И то, прво су настали хипокористици типа *Ђемо–Ђеме*, *Мујо–Мује*⁷, према њима и хипокористици типа *Пѐро–Пѐре*, као и хипокористици типа *Фáџа–Фáџѐ*, *Дáна–Дáнѐ*. По моме мишљењу хипокористици типа *Хáса*, *Муја*, *Фáџа*, са дугоузлазним акцентом, претходили су оним типа *Муја*, *Хáса*, о којима је сада ријеч. Дакле, хипокористици са два слога, а са дугоузлазним акцентом, претходили су оним са два слога, али са краткосилазним акцентом (*Мујо–Мујѐ – Муја–Мујѐ*). Не треба заборавити да хипокористици типа *Муја–Мујѐ* ни данас нису познати свим друштвеним слојевима, за њих не знају представници „виших друштвених слојева“, да се та имена обично вежу за „ниже друштвене слојеве“. То и у наше вријеме: зна се ко је *Мујо*, а ко *Муја*, и ту се не гријешу.

Резюме

Асим Пецо

ИЗ НАШЕЙ АНТРОПОНИМИКИ

В работе говорится об именах типа *Муја*, *Брџа*, об их происхождении и распространенности. Основной идеей является то, что подобные имена по происхождению связаны с мостарским диалектом, его мусульманскими говорами и с его бедными представителями. Эти имена могли распространиться за пределы данного диалекта, но они все еще не являются общеупотребительными, т. е. не могут использоваться для любого лица.

⁷ Исп. код Миласа. Исп. о овоме и код М. Šatora у раду: *Mostarski govor kroz stoljeća ...*, *Hercegovina*, књ. 9, Мостар 1997, стр. 207–217.